

OSNIVANJE MUZEJA NAUKE I TEHNIKE U BEOGRADU

Nevenka Zimonjić
Muzej nauke i tehnike
Beograd

osle 35 godina postojanja Tehničkog muzeja u Zagrebu i 30 godina od osnivanja Tehničkog muzeja u Ljubljani, Beograd je 6. oktobra 1989, među poslednjim glavnim gradovima Evrope, osnovao Muzej nauke i tehnike.

Društvena opravdanost tog čina dobro je poznata sredini koja je razvila sistem praćenja muzeološke delatnosti na teritoriji svoje republike, pa i čitave zemlje. Muzej kao institucija koja čuva od zaborava i propadanja predmete naučno-tehničke kulture, bio je san ne malog broja entuzijasta, stručnjaka i kolekcionara svesnih veoma niskog nivoa naučno-tehničke kulture sredine u kojoj žive. O nivou takve svesti svedoči i sudbina jedne od prvih letilica težih od vazduha, jedrilice Vladimira Aleksića koja je završila na otpadu zajedno sa prvim rentgen-aparatom u Srbiji, prvim kinoprojektorom itd. Čak ni u Zakonu o zaštiti kulturnih dobara u Srbiji, osim pojmova »umetnički« i »istorijski«, ne pominju se pojmovi »naučni«, »tehnički« i »tehnološki«. Sve što se podrazumevalo kao tehnički materijal od značaja za istoriju svrstavalo se u grupu istorijskih predmeta i o njima se starao Istorijski muzej u Beogradu, koji nije imao dovoljno uslova ni za obavljanje svoje osnovne delatnosti. Samim tim, najveći deo naučne i tehničke baštine na teritoriji SR Srbije, osim u oblastima koje pokrivaju specijalizovani muzeji (Muzej PTT-a, Železnički muzej, Muzej rečnog brodarstva, Vazduhoplovni muzej, Muzej Nikole Tesle i dr.), ne registruje se, ne čuva i ne sakuplja. Iz tog razloga pred Muzejom stoji i vrlo složen zadatak razrade koncepcije zaštite spomenika naučno-tehničke kulture.

Akcija za osnivanje opšteg tehničkog muzeja u Beogradu datira još početkom pedesetih godina, od strane Centralnog odbora Narodne tehnike Jugoslavije. Ta ideja se uspešno razvijala do kraja pedesetih, kada je doneta odluka da Tehnički muzej u Zagrebu (osnovan 1954) preraste u centralni tehnički muzej za celu zemlju. Rad na osnivanju muzeja u Beogradu je obustavljen, a većina sakupljenih eksponata je otpremljena u Zagreb. Kada je ideja o centralnom tehničkom muzeju, zbog promena nastalih u društvu, izgubila smisao, 1959. u Ljubljani je osnovan poseban muzej. U Beogradu su se posle toga povremeno obnavljale akcije za osnivanje Muzeja, ali su one ostajale na početnim koracima, ne dobivši potrebnu društvenu podršku.

Pre desetak godina grupa članova Srpske akademije nauka i umetnosti, na čelu sa akademikom Aleksandrom Despićem, pokrenula je inicijativu da se u Savskom amfiteatru, pošto se iseli železnička stanica i prateći objekti, na novom prostoru sagradi veliko kulturno središte ispunjeno pozorišnim i koncertnim dvoranama, galerijama, naučnim i obrazovnim institucijama, muzejima i sl. Projekat je nazvan III milenijum, a u okviru pomenutog projekta prvo se izdvojila potreba za stvaranjem Muzeja nauke i tehnike. Već tada, nije se mislilo na stvaranje muzeja kao ustanove klasičnog tipa koja služi samo za prikupljanje predmeta za istoriju nauke i tehnike, već ustanove koja se bavi tumačenjem procesa njihovog nastanka i rada, odnosno razvoja ideja u oblasti nauke i tehnologije.

Muzej je zamišljen i kao poligon za demonstracije širokim slojevima stanovništva i aktivnu interkciju sa posetiocima u onim naučnim i tehničkim

Zgrada Srpske akademije nauka i umetnosti, Beograd, u kojoj se nalazi Muzej nauke i tehnike; snimio: Milan Gnjatović

disciplinama koje su na samom vrhu razvoja. Ostvarenje tog cilja bi pomagale prateća biblioteka i videoteka, foto i fonoteka, a pre svega informacioni sistem koji bi obezbedio povezanost sa svetskim informacionim centrima. Na taj način Muzej bi vodio i aktivnu ulogu u promovisanju najaktuelnijih dostignuća i ideja u oblasti nauke i tehnike.

Jasno je da je za postizanje pomenutih ciljeva u Muzeju, koji će početi sa radom u punom obimu najverovatnije tek na početku narednog veka, neophodeno korišćenje najsavremenijih načina prezentacije. Vreme tehničkih muzeja sa statičnim eksponatima, obiljem teksta i fotografija odavno je prošlo. Muzeji u svetu sve više prelaze na korišćenje pokretnih slika i zvuka, modela kojima posetilac može da rukuje i slično. Optimalno korišćenje svih najnovijih audiovizuelnih i drugih tehnika, proučavanje tuđih iskustava u prezentaciji i njihova selekcija, korišćenje odgovarajućeg dizajna izložbenih postavki itd, zadaci su koje u međuvremenu treba rešavati. U tom smislu najnoviji tehnički razvoj nudi brojne nove mogućnosti.

Kada je reč o postavljanju Muzeja, ona svakako treba da izražava načelo otvorenosti i elastičnosti (shodno mogućnostima i razvoju nauke i tehnike), a u ovom trenutku se čini da je najbolja koncepcija ona koja se zasniva na principu koncentričnih krugova.

Prvi krug ili jezgro postavke treba da se sastoji od nekoliko bitnih međusobno povezanih celina specifičnog sadržaja, kao što su svet čula i čulne percepcije (čula kao veza između našeg unutrašnjeg sveta i spoljašnjeg sveta kao izvora podsticaja); **svet merenja** kao osnove dela naučnog (kvantitativnog) zaključivanja, koji čini osnovu nauke; **svet naučnih principa**, odnosno zakona kojima je sublimisana suma saznanja o prirodnim pojavama.

Oko tog središta formirao bi se **drugi krug**, shodno mogućnostima, u kojem

bi bila predstavljena otkrića i ostvarenja u raznim oblastima nauke i tehnike, kao što su svet elektronike, informatike, komunikacija, robotike, mašinstva, hemije, fizike, kosmologije itd.

Treći krug bi bio vezan za tematske izložbe, od istorijskih i retrospektivnih do aktuelnih i problemskih, a **četvrti** bi bio posvećen spoljnom delovanju MNT – predavanja, pokretne izložbe i sl.

Iako su zbirke muzeja tek u nastajanju, iako je buduća lokacija još uvek neizvesna, Muzej nauke i tehnike ne predstavlja danas samo kulu od hartije, već beleži iza sebe čitav niz postignuća.

U okviru Instituta tehničkih nauka SANU od 1987. godine, u vidu posebnog odeljenja, deluje stručni tim od 8 ljudi. U času osnivanja Muzeja iza ovog tima je stajao čitav niz značajnih akcija. Na primer, postavljena je mreža poverenika Muzeja koji će se baviti otkrivanjem objekata koji bi mogli biti od interesa za istoriju nauke i tehnike na prostoru Republike, a radi se i na razvoju najsavremenije tehnike njihove muzeološke obrade. Preduzeto je organizovanje depoa, biblioteke, videoteke naučno-tehničkih filmova, fonoteke čiji je zadatak da obezbedi snimanje intervjua naših poznatih stvaralaca o njihovim sećanjima i pogledima na razvoj nauke i tehnike u našoj sredini. Uspostavljen je kontakt sa kolekcionarima od kojih su mnogi spremni da ustupe svoje zbirke Muzeju, ustanovljene su veze sa tehničkim muzejima u zemlji i inostranstvu. U nizu pomenutih akcija posebno se ističe osnivanje Galerije nauke i tehnike Srpske akademije nauka i umetnosti, koju je osnovalo Predsedništvo SANU i poverilo na staranje Muzeju nauke i tehnike. Ova Galerija, u zgradi Akademije u Knez Mihailovoj ulici, bila bi pandan umetničkoj galeriji na drugom uglu zgrade i predstavljala bi neku vrstu izloga Muzeja nauke i tehnike u najposećenijem delu grada. U ovoj Galeriji smenjivaće se izložbe o najnovijim dostignućima u oblasti nauke i tehnike, kao i izložbe muzeja iz zemlje i inostranstva, izložbe koje prate značajne naučne skupove koji se održavaju u Beogradu, itd. Prva takva izložba nosiće naziv *Čovek i kamen*, a priprema se u saradnji sa Prirodnjačkim muzejom. Izložba treba da pokaže u kakvoj su sprezi bili čovek i kamen kroz istoriju, sa posebnim osvrtom na savremenog čoveka koji oplemenjuje kamen i podržava ga stvarajući nove materijale koje sama priroda nije stvorila. Slediće izložbe posvećene merenju, svetu čula, dostignućima savremene elektronike itd.

Ovakve izložbe bile bi kasnije ugrađene u stalnu postavku Muzeja. Sve pomenute akcije Muzeja kao i ostvarenje njegove osnovne koncepcije ne bi bili mogući bez široke podrške sa raznih strana. Ne radi se, dakle, samo o podršci nadležnih organa i zajednica nego i naučnih instituta, fakulteta, a pre svega privrednih organizacija. Pored Srpske akademije nauka i umetnosti kao inicijatora, Muzej je na osnivačkoj skupštini okupio još šest privrednih organizacija u tri naučna instituta. Ovom broju pridružiće se još čitav niz organizacija da zajednički ponese teret realizacije tog značajnog poduhvata. Za uzvrat, Muzej se obavezuje da deluje kao istoričar i hroničar svojih osnivača, utemeljujući na taj način njihov identitet, što je od velikog značaja za poslovni svet u kome oni deluju.

U odnosu na druge tehničke muzeje u Beogradu i Srbiji, Muzej nauke i tehnike će se truditi da ostvari što tesniju programsku saradnju, ne zalazeći u ona područja koja su ovim muzejima pokrivena.

Međutim, procesu izgradnje ili adaptacije zgrade Muzeja prethodi nalaženje lokacije za muzejski depo. Poznata je činjenica da mnogi muzeji imaju veći prostor za deponovanje objekata koji nisu u stalnoj postavci od samog izložbenog prostora. Do sada, Muzej nauke i tehnike je obezbedio manji depo u zgradi SANU, a u Institutu za kukuruz u Zemun-Polju nešto veći prostor za privremeni smeštaj većih objekata. U toku su pripreme za adaptaciju napuštene električne centrale na Dorćolu u kojoj bi bilo organizovano

Odeljenje elektroprivrede i ugljarstva, na inicijativu organizacija elektroprivrede Srbije, ali i prostor za muzejski depo.

Ukoliko Muzej nauke i tehnike dobije na korišćenje zgradu Železničke stanice, uz adaptaciju i dogradnju na tom prostoru bi se stvorili uslovi i za smeštaj Železničkog muzeja, a u blizini se nalazi i zgrada Muzeja rečnog brodarstva. Na tom prostoru predviđa se i izgradnja nove zgrade Prirodnjačkog muzeja.

Na taj način bi počeo da se ostvaruje koncept kulturnog središta na području ušća Save u Dunav, na ravnom prostoru velikog »savskog amfiteatra«, a Beograd i cela zemlja bi dobili snažan centar za širenje naučno-tehničke kulture.

Primljeno: 4. 12. 1989.

SUMMARY

Establishment of the Museum of Science and Technology in Belgrade

Nevenka Zimonjić

The Museum of Science and Technology in Belgrade was established in October 1989 though the preparations started in the fifties. Some ten years ago a group of members of the Serbian Academy of Sciences and Arts started the initiative to found a modern Museum of Science and Technology whose concern would be the development of ideas in the area of science and technology and the interpretation of the origin and functioning of mechanical devices. The museum has been planned as a show ground for public demonstration and active interaction with visitors. The information system is to secure links with world information centres. The museum is to be based on the principle of concentric circles and it is to use the most recent ways of presentation in its future display. Since 1987 a team of 8 specialists has been employed in museum work as part of the activities of the Institute of Technical Sciences of the Serbian Academy of Sciences and Arts.

STALNE POSTAVKE NA TEMU NOR-a I REVOLUCIJE U VOJVODINI

Mladenko Kumović

Muzej socijalističke revolucije Vojvodine

Novi Sad

ogata, gotovo dvestogodišnja muzejska tradicija u Vojvodini imala je svoj logičan nastavak u novoj Narodnoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Na oslobođenoj teritoriji Vojvodine tokom 1944. a naročito u prvim posleratnim godinama intenzivira se već u ratu započeta akcija stvaranja mreže ustanova kulture i prosvete. Očuvanju ranije stečenog kulturnog blaga posvećena je naročita pažnja u pripremama za ponovno otvaranje do rata postojećih muzeja i osnivanje novih te muzejskih zbirki. U skladu sa tom opštom akcijom u oblasti kulture i muzejske delatnosti proklamovana je i potreba prikupljanja, zaštite i proučavanja materijalnih ostataka iz NOR-a i revolucije kao istorijskih svedočanstava o tom burnom i izuzetno značajnom istorijskom periodu za sve narode i narodnosti u Vojvodini. U akciji su se uključili organi narodne vlasti,